

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
Naresuan University Publishing House

ระเบียบวิธีวิจัย เชิงคุณภาพ

จากแนวคิด
ทฤษฎี
สู่การปฏิบัติ

ชำนาญ ปาณางษ์

ระเบียบวิธีวิจัย

เชิงคุณภาพ

จากแนวคิด
ทฤษฎี
สู่การปฏิบัติ

ชำนาญ ปาณางษ์

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร
Naresuan University Publishing House
www.nupress.grad.nu.ac.th

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

ชำนัญ ปาณวรางษ์.

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ : จากแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ-- พิชญโลก : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2562.
200 หน้า.

1. วิจัยเชิงคุณภาพ. 2. วิจัย. I. ชื่อเรื่อง

001.4

ISBN 978-616-426-149-5

ISBN (e-book) 978-616-426-150-1

สพน. 63

ราคา 250 บาท

พิมพ์ครั้งที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2562 จำนวนพิมพ์ 300 เล่ม

สงวนลิขสิทธิ์ ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร ห้ามการลอกเลียนไม่ว่าส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้
ไม่ว่าในรูปแบบใด ๆ นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร เท่านั้น

ผู้จัดพิมพ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

- มีวางจำหน่ายที่
- ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** อาคารวิทยกิตติ์ ชั้น 14 ซอยจุฬาลงกรณ์ 64 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
สาขา ศาลาพระแก้ว กรุงเทพฯ โทร. 0-2218-7000-3
สยามสแควร์ อาคารวิทยกิตติ์ กรุงเทพฯ โทร. 0-2218-9881, 0-2255-4433
มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก โทร. 0-5526-0162-5
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา โทร. 044-216131-2
มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี โทร. 0-3839-4855-9
โรงเรียนนารีรอยพระจุลจอมเกล้า (ร.จปร.) จังหวัดนครนายก โทร. 037-393-023, 037-393-036
จัดสรรจามจุรี กรุงเทพฯ โทร. 0-2160-5301
มหาวิทยาลัยพะเยา โทร. 0-5446-6799, 0-5446-6800
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โทร. 044-922662-3
สาขาย่อยคณะครุศาสตร์จุฬาฯ โทร. 0-2218-3979
สาขาหัวหมาก โทร. 02-374-1378
 - ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์** อาคารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 50 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร. 0-2579-0113
 - ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์** อาคารอเนกประสงค์ ชั้น 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 โทร. 0-2613-3899, 0-2623-6493
สาขา ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โทร. 0-5394-4990-1
ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดสงขลา โทร. 0-7428-2980, 0-74282981
ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา จังหวัดยะลา โทร. 0-7329-9980

กองบรรณาธิการ กองบรรณาธิการจัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์ทางวิชาการของสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

ออกแบบปก สรญา แสงเย็นพันธ์

ออกแบบรูปเล่ม สัณญา จันทา

พิมพ์ที่ ร้านพิชญโลกคอตคอม 999/2-3 ถ.มิตรภาพ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000 โทร. 055-303132

สำนักพิมพ์นี้เป็นสมาชิกสมาคมผู้จัดพิมพ์
และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย
<http://www.thaibooksociety.com>

พิมพ์บน
กระดาษคุณภาพ เพื่อผลงานคุณภาพ
กระดาษต้นแบบสายธารชีวิต

กรณีต้องการสั่งซื้อหนังสือปริมาณมาก หรือเข้าชั้นเรียนติดต่อได้ที่
ฝ่ายจัดจำหน่ายสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

✉ nuph@nu.ac.th สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร
☎ 0 596 8833-8836 [nu_publishing](https://twitter.com/nu_publishing)

คำนำ

การวิจัยเชิงคุณภาพได้รับการนำไปใช้ในการดำเนินวิจัยอย่างหลากหลาย ที่เป็นเช่นนี้ เพราะกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมากกว่า ซึ่งนักวิจัยที่ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจะต้องเข้าไปสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงตามสภาพการณ์ แล้วจึงนำมาถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่หยิบยกงานวิจัยขึ้นมาอ่าน ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะต้องได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี หากผู้ที่ไม่มีความรู้ในเรื่องดังกล่าว นับว่าเป็นเรื่องที่ยากยิ่ง ดังนั้นในการหาทางลัดสำหรับผู้ที่มีความรู้ น้อยหรือไม่มีประสบการณ์ก็ควรที่จะศึกษาจากประสบการณ์ของนักวิจัยท่านอื่น ๆ ซึ่งจะต้องเลือกให้สอดคล้องกับบริบทที่ตนจะศึกษา

หนังสือระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากแนวคิด ทฤษฎี สู่การปฏิบัติเล่มนี้ได้เรียบเรียงขึ้นจากการศึกษาคำรา เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งจากต่างประเทศ ในประเทศ จากงานวิจัยของนักวิจัยท่านอื่น และงานวิจัยที่ผู้เขียนได้ทำการวิจัยด้วยตนเอง โดยเริ่มตั้งแต่ภาคทฤษฎี จนถึงการปฏิบัติ และตัวอย่างของงานวิจัยที่สอดคล้องกับทฤษฎีนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่อ่านหนังสืออยู่ในขณะนี้ได้มองเห็นภาพรวมของแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่จะออกมา นอกจากนี้ผู้อ่านยังสามารถพลิกแพลงแนวคิด ทฤษฎี แนวปฏิบัติ ไปใช้ในงานวิจัยของตนได้ เพื่อให้เกิดการสร้างสรรคในวิธีดำเนินการวิจัยให้มากยิ่งขึ้น ได้ข้อมูลที่เป็นจริงตามสภาพการณ์มากที่สุด

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่เริ่มต้นศึกษา จนผู้ที่ทำการศึกษาวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็น จนสามารถทำการวิจัยได้สำเร็จลุล่วง

ชำนาญ ปาณวงษ์

สารบัญ

บทที่ 1	ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ	1
	» ความหมาย ความสำคัญของระเบียบวิธีวิจัย	2
	» ลักษณะเฉพาะของระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ	4
	» รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ	6
	» คุณภาพของงานวิจัยเชิงคุณภาพ	6
	» ข้อพึงระวังในการวิจัยเชิงคุณภาพ	8
	» จริยธรรมการวิจัยเชิงคุณภาพ	9
บทที่ 2	การกำหนดชื่อเรื่องที่เหมาะสมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ	15
	» การกำหนดปัญหา	16
	» การตั้งชื่อเรื่อง	17
บทที่ 3	การเขียนความเป็นมาและปัญหาการวิจัยเชิงคุณภาพ	23
	» การเขียนความเป็นมา	23
	» คำถามการวิจัย	26
บทที่ 4	การกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยเชิงคุณภาพ	31
	» การกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย	31
	» ตัวอย่างการเขียนวัตถุประสงค์	33
บทที่ 5	การกำหนดขอบเขตการวิจัยเชิงคุณภาพ	39
	» การกำหนดขอบเขตของการวิจัย	39
	» ตัวอย่างการเขียนขอบเขตของงานวิจัย	41

บทที่ 6 การศึกษาพรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงคุณภาพ 47

- » ความหมายและความสำคัญของการทบทวนวรรณกรรม 47
- » ประโยชน์ของการทบทวนวรรณกรรม 48
- » ลักษณะของวรรณกรรมที่ควรนำมาทบทวน 50
- » แหล่งสืบค้นวรรณกรรม 51
- » ขั้นตอนการทบทวนวรรณกรรม 53

บทที่ 7 ขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ 61

- » การออกแบบการวิจัย 61
- » ลักษณะของการออกแบบการวิจัย 63
- » การเลือกสนามการวิจัย 69
- » หลักการเลือกสนาม 70
- » การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 72
- » การทำงานภาคสนาม 79

บทที่ 8 การสร้างเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ 87

- » การสังเกต 87
- » การสัมภาษณ์ 93
- » การสนทนากลุ่ม 96

บทที่ 9 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ 107

- » การบันทึกภาคสนาม 107
- » ภาพถ่าย 112
- » การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ 114

บทที่ 10 การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ 119

- » เจาะลึกการวิเคราะห์ข้อมูล 119
- » การตรวจสอบข้อมูล 121
- » ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล 131

บทที่ 11 การนำเสนอผลการวิจัยเชิงคุณภาพ 151

- » ส่วนประกอบของรายงานวิจัย 152
- » การวางแผนการเขียนรายงานวิจัย 152
- » การเขียนรายงานฉบับเต็ม 153
- » ลักษณะของรายงานวิจัยที่ดี 158

ภาคผนวก ตัวอย่างงานวิจัยเชิงคุณภาพ 161

ดัชนีคำค้น 181

CHAPTER

01

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

เกริ่นนำ

เมื่อเอ่ยคำว่าวิจัย หลายคนคงนึกกริ่งเกรงในใจว่าเป็นเรื่องยาก เป็นเรื่องที่ไม่อยากเข้าไปข้องแวะด้วยประการใด ๆ ทั้งปวง กระนั้นก็ตามทีในฐานะที่เรา ๆ ท่าน ๆ อยู่ในแวดวงวิชาการแล้ว จะปฏิเสธวิจัยไปไม่ได้เลย ดังนั้นจึงควรหันมาทำความเข้าใจเพื่อให้คลายความกังวลดังกล่าว

■ ความหมาย ความสำคัญของระเบียบวิธีวิจัย

เมื่อก้าวถึงความหมายของคำว่าระเบียบวิธีวิจัยนั้นจำเป็นจะต้องศึกษาจากความหมายของผู้รู้อื่น ๆ ดังต่อไปนี้

นงลักษณ์ วิรัชชัย (2560 : ออนไลน์) กล่าวว่า คำว่าวิธีวิทยาตรงกับศัพท์ภาษา อังกฤษว่า methodology (meta + hodos = way) +logie ตามรากศัพท์วิธีวิทยา หมายถึง วิทยาการ หรือการศึกษาที่มีระบบเกี่ยวกับวิธีการหรือเทคนิควิธี คำว่า “วิธีวิทยาการวิจัย” จึงมีความหมายครอบคลุม ระเบียบวิธีดำเนินการทุกขั้นตอนในการวิจัย ได้แก่ การกำหนดปัญหาวิจัย การศึกษาเอกสารและรายงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย การกำหนดสมมติฐานการวิจัย การกำหนดกลุ่มประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือวิจัย การรวบรวม การนำเสนอ การวิเคราะห์และการแปลความหมายผลการวิเคราะห์ ข้อมูลซึ่งรวมอยู่ในวิธีวิทยาทางสถิติ ตลอดจนเทคนิควิธีการวัดและการประเมินผล

ในขณะที่รูดนะ บัวสนธิ์ (2551 : น.8) ได้อธิบายว่าระเบียบวิธีวิจัย หมายถึง โลกทัศน์ (World view) หรือบางทีก็เรียกว่า กระบวนทัศน์ (Paradigm) ทฤษฎี หลักการ และการดำเนินงานที่ครอบคลุมทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดกรอบปัญหาการวิจัยจนกระทั่งการนำผลการวิจัยไปเผยแพร่ และใช้ประโยชน์ สำหรับพจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2555 : น.548) ได้ใช้คำว่าวิธีวิทยาการวิจัย (research methodology) ซึ่งให้ความหมายว่า ศาสตร์ว่าด้วยวิธีการวิจัย (research methods) ซึ่งใช้ในการศึกษา ค้นคว้า แสวงหาความรู้ความจริงและการประดิษฐ์นวัตกรรมในด้านต่าง ๆ ระเบียบวิธีวิจัยแบ่งได้หลายประเภทขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่ง เช่น ถ้าใช้การควบคุมตัวแปรเป็นการแบ่งประเภทสามารถจำแนกวิธีวิจัยเป็นวิธีทดลอง (experimental methods) และวิธีไม่ทดลอง (non-experimental methods) ถ้าใช้ลักษณะข้อมูลและการออกแบบวิจัยเป็นเกณฑ์แบ่งประเภท สามารถจำแนกระเบียบวิธีวิจัยเป็นระเบียบวิธีเชิงปริมาณ (quantitative methods) ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ (qualitative methods) และระเบียบวิธีเชิงผสม (mix methods)

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า ระเบียบวิธีวิจัยนั้นหมายถึง กระบวนการที่นักวิจัยใช้ในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัยในครั้งนั้น ๆ ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่การกำหนดปัญหา การกำหนดแนวทางในการศึกษาเอกสาร การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย การกำหนดวัตถุประสงค์และสมมติฐาน การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ การเก็บและรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปผลการวิจัย ตลอดจนการเผยแพร่ผลการวิจัยนั้น ๆ

ความหมาย ความสำคัญ ของระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

จากความหมายของคำว่าวิจัยที่เราได้รู้มาแล้ว ต่อไปผู้เขียนจะนำเสนอถึงความหมายของคำว่าระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้เบื้องต้นดังนี้

สุภางค์ จันทวานิช (2556 : น.13) กล่าวว่า การวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การแสวงหาความรู้ โดยการพิจารณาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุกมิติ เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้น วิธีการนี้จะสนใจข้อมูลด้านความรู้สึกนึกคิด ความหมาย ค่านิยม หรืออุดมการณ์ของบุคคลนอกเหนือไปจากข้อมูลเชิงปริมาณ มักใช้เวลานานในการศึกษาติดตามระยะยาว ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ในขณะที่ชาย โปธิสิตา (2550 : น.28) สรุปไว้ว่า การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่ทำในสถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติ ใช้วิธีการศึกษาและเครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย แต่เครื่องมือสำคัญในการเก็บข้อมูล คือ ตัวนักวิจัยเอง การวิจัยแบบนี้มีการออกแบบที่ยืดหยุ่น นักวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินการศึกษาและทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยหลักการแบบอุปนัย คือ ไม่ด่วนตั้งสมมติฐานก่อนที่จะได้เริ่มลงมือเก็บข้อมูลในภาคสนามแล้ว สมมติฐานที่ตั้งไว้เช่นนั้น สามารถปรับได้เมื่อข้อมูลชี้ว่ามีความจำเป็นต้องปรับเพื่อความเหมาะสมโดยนัยนี้ การวิเคราะห์กับการเก็บข้อมูล เป็นกระบวนการที่สามารถดำเนินไปพร้อมกันได้ไปในสนาม การวิเคราะห์เริ่มจากการพินิจพิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างละเอียด จนมองเห็นมโนทัศน์หรือแนวคิดที่มีความหมายจากข้อมูล และเห็นความเชื่อมโยงของมโนทัศน์เหล่านั้นจนนักวิจัยสามารถสรุปเป็นคำอธิบาย แนวคิด หรือทฤษฎีเบื้องต้นได้ การวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งการตีความเพื่อทำความเข้าใจความหมายของพฤติกรรม หรืออธิบายปรากฏการณ์ในทัศนะของผู้ที่ถูกรับศึกษา โดยมีจุดยืนอยู่บนบริเวณของปรากฏการณ์หรือของคนผู้ที่ถูกศึกษาเหล่านั้น

หลังจากนั้นรัตนะ บัวสนธ์ (2551 : น.20) ได้ให้ความหมายในลักษณะเดียวกันดังนี้

ประเด็นที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพมีสภาพการณ์ทางธรรมชาติเป็นแหล่งข้อมูลโดยตรงและตัวนักวิจัยคือเครื่องมือที่สำคัญของการวิจัย

ประเด็นที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการพรรณนาหรือบรรยายแล้วใช้การสรุปแบบอุปนัย

ประเด็นที่ 3 การวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งให้ความสนใจกับกระบวนการของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่าที่จะมุ่งให้ความสำคัญกับผลผลิตหรือผลลัพธ์อย่างง่าย ๆ ของสิ่งนั้น

ประเด็นที่ 4 การวิจัยเชิงคุณภาพคำนึงถึงความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกวิจัย

ประเด็นที่ 5 การวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งศึกษาปรากฏการณ์เป็นองค์รวมและให้ความสนใจใน “ความหมาย” ของปรากฏการณ์

นอกจากนี้ Sharan B. Merriam and Elizabeth J. Tisdell (2016 : p.15) ได้ให้ความหมายไว้ในทำนองเดียวกันว่า การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาสภาพการณ์โดยมุ่งเน้นไปที่กระบวนการทำความเข้าใจ และการให้ความหมายของปรากฏการณ์นั้น ๆ ซึ่งตัวผู้วิจัยจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การสรุปอุปนัย และการบรรยาย

สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงคุณภาพนั้น หมายถึง กระบวนการเสาะแสวงหาความรู้ความจริงของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่เป็นอยู่ ซึ่งผู้วิจัยจะต้องไปทำการศึกษาปรากฏการณ์นั้นอย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยมุ่งให้ความสำคัญกับกระบวนการ ด้วยตัวของผู้วิจัยเอง

CHAPTER 02

การกำหนดชื่อเรื่องที่เหมาะสม กับการวิจัยเชิงคุณภาพ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

ชื่อเรื่องของงานวิจัยจะบอกความเป็นตัวตนของงานวิจัยเล่มนั้นว่างานเล่มนั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร ทำการศึกษาอะไร กับใคร ซึ่งหากผู้อ่านคุ้นชินกับงานวิจัยเชิงปริมาณแล้วจะพบว่าในการตั้งชื่อเรื่องของงานวิจัยเชิงปริมาณนั้นจะมีรูปแบบ (pattern) ค่อนข้างตายตัว โดยปกติในชื่อเรื่องนั้นมักจะตั้งโดยอาศัยคำถาม 3 ข้อ เป็นเบื้องต้น ได้แก่ ทำอะไร ทำกับใคร และทำอย่างไร ซึ่งหากอธิบายโดยใช้ศัพท์ในเชิงวิจัยแล้วจะพบว่า

- ทำอะไร หมายถึง นักวิจัยต้องการศึกษาตัวแปรอะไร
- ทำกับใคร หมายถึง นักวิจัยต้องการศึกษากับกลุ่มเป้าหมายใด
- ทำอย่างไร หมายถึง นักวิจัยต้องการศึกษาในลักษณะใด

เช่นตัวอย่างชื่อเรื่องงานวิจัยเชิงปริมาณ

“ปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยงอย่างมีสติของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา : การวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล” (ดุจเดือน พันธมนาวิน, 2558) จากชื่อเรื่องนี้จะพบว่า นักวิจัยต้องการศึกษาว่ามีสิ่งใดบ้าง (ตัวแปรต้น) ที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยงอย่างมีสติ (ตัวแปรตาม) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา (กลุ่มเป้าหมาย) โดยการใช้วิธีการวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล (ลักษณะงานวิจัยเชิงสาเหตุ) หรือ

“ผลการใช้กระบวนการเรียนแบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับอินโฟกราฟิกเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่องการเปลี่ยนแปลงของโลก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6” (ปาณิสรา ศิลาลพล และกอบสุข คงมนัส, 2559) ตัวแปรต้น คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนแบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับอินโฟกราฟิก ตัวแปรตาม คือ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยเป็นงานวิจัยเชิงทดลอง

จากตัวอย่างงานวิจัยเชิงปริมาณทั้งสองที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะพบว่า ชื่อเรื่องของงานวิจัยเชิงปริมาณนั้นจะมีลักษณะที่เป็นรูปแบบตายตัว สามารถมองเห็นถึงกระบวนการดำเนินการวิจัยได้อย่างไม่ยากนัก อ่านชื่อเรื่องแล้วสามารถบอกได้ว่า ทำอะไร ทำกับใคร และทำอย่างไร ซึ่งต้องนับว่าเป็นจุดเด่นของงานวิจัยเชิงปริมาณ แต่เมื่อสิ่งใด ๆ มีลักษณะที่ตายตัวคงเดิม นั้นก็สะท้อนความจำเจออกมาได้เช่นกัน ความน่าสนใจเริ่มลดน้อยลง เป็นอะไรที่ซ้ำ ๆ ไม่มีอะไรเตะตาหรือดึงดูดให้ผู้อ่านหยิบงานวิจัยชิ้นนั้นขึ้นมาเพื่อทำการศึกษาต่อ

การกำหนดปัญหา

สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมักจะมีการตั้งชื่อให้มีความโดดเด่น เมื่อมีผู้ใดพบเห็นมักจะหันมองพร้อมกับเอื้อมมือคว้างานนั้นขึ้นมาอ่าน หมายจะต้องรู้ให้ได้ว่าจากชื่อเรื่องนั้นสามารถไขสิ่งที่นำเสนอได้จริงหรือไม่อย่างไร

การตั้งชื่อเรื่องนั้นจำเป็นจะต้องเกิดจากปัญหาที่นักวิจัยสนใจใคร่รู้ ซึ่งต้องเริ่มจากปัญหาการวิจัยนั่นเอง ลักษณะของปัญหาในวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจะมุ่งอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อทำความเข้าใจหรือสร้างเป็นทฤษฎีจากพื้นที่ ดังนั้นในการกำหนดปัญหาวิจัย ผู้วิจัยจึงจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ปัญหานั้นต้องมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ หมายความว่า ในการดำเนินการวิจัยนั้น ผู้วิจัยต้องคำนึงถึงการดำเนินงานคาดว่าจะสำเร็จ เหมาะสม สอดคล้องกับทรัพยากรที่นักวิจัยมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นด้านบุคคล ซึ่งหมายรวมถึงแต่ตัวผู้วิจัยไปจนถึงทีมของผู้วิจัยว่ามีความพร้อมดีหรือไม่ ด้านการเงิน ในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น นักวิจัยต้องลงไปฝังตัวในสนามเป็นระยะเวลาานานผู้วิจัยจำเป็นต้องกินต้องใช้ซึ่งอาจต้องใช้เงินในจำนวนที่สูงพอสมควร ด้านวัสดุอุปกรณ์ สำหรับด้านนี้อาจไม่ค่อยมีปัญหามากนักเพราะงานวิจัยเชิงคุณภาพไม่ค่อยได้ใช้วัสดุอุปกรณ์สำหรับเก็บข้อมูล มักจะใช้ตัวผู้วิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล แต่กระนั้นก็ดี นักวิจัยก็ต้องมีอุปกรณ์ช่วยไม่ว่าจะเป็นกล้องถ่ายภาพ หรือเครื่องบันทึกเสียง ด้านการจัดการ ด้านนี้นักวิจัยต้องคำนึงถึงเป็นอย่างมาก

CHAPTER 03

การเขียนความเป็นมา และปัญหาการวิจัยเชิงคุณภาพ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

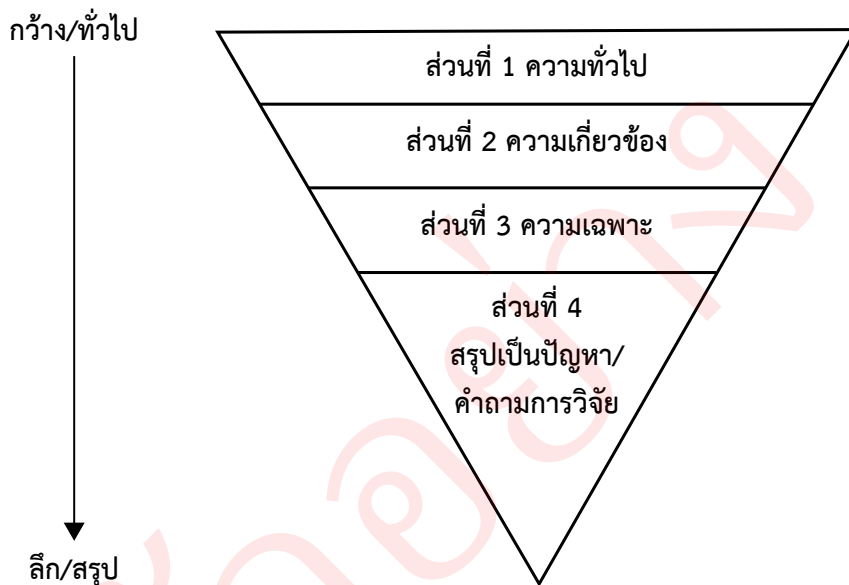
เมื่อนักวิจัยได้กำหนดประเด็นปัญหาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ต้องการศึกษาปรากฏการณ์ใด อาจเริ่มด้วยประเด็นกว้าง ๆ หากแต่ต้องเป็นเรื่องที่യാกรู้ เพราะความอยากรู้จะนำไปสู่การแสวงหาคำตอบและสนุกกับการวิจัย ซึ่งอาจจะเป็นปัญหา ความเป็นไปได้หรือแนวคิดที่สนใจ จากนั้นจึงลงมือเขียนปัญหาและความเป็นมาเพื่อให้ผู้อ่านงานวิจัยเห็นพ้องต้องกันกับผู้วิจัยว่า สิ่งที่คุณวิจัยกระทำอยู่นี้มีเหตุผล ความสำคัญจำเป็นจริง ๆ ที่จะต้องศึกษาเรื่องนี้ โดยในบทนี้จะกล่าวถึงการเขียนความเป็นมาและปัญหา การวิจัยเชิงคุณภาพตามลำดับ

การเขียนความเป็นมา

ในการเขียนความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ภูมิหลัง สุดแต่แต่หน่วยงาน หรือสถาบัน แต่ละแห่งจะกำหนด ซึ่งก็ให้ความหมายเดียวกัน คือ การแสดงให้เห็นว่าทำไมผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัญหานี้ สอดคล้องกับจิตราภา กุณทลบุตร (2560 : ออนไลน์) ได้กล่าวว่า การเขียนความสำคัญ และความเป็นมาของการวิจัย เป็นการเขียนเพื่อตอบคำถามว่าเหตุใดจึงต้องวิจัยเรื่องนี้ ข้อค้นพบจากการวิจัยจะนำมาใช้ประโยชน์อย่างไร มีความคุ้มค่าหรือไม่ในการวิจัยเรื่องดังกล่าว นิยมเขียนเป็นความเรียงที่เน้นความเป็นเหตุเป็นผล มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงของเนื้อหาสาระ โดยให้ความกระชับ เข้าใจง่าย การเขียนนำเข้าสู่ปัญหาวิจัยควรเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวปัญหา โดยเขียนให้ข้อมูลที่ชัดเจนว่า ณ เวลาปัจจุบันยังไม่มีหลักฐานงานวิจัยในอดีตที่สามารถตอบปัญหาดังกล่าวได้ และปัญหาดังกล่าวสมควรได้

รับการแก้ไขด้วยการหาคำตอบ โดยกระบวนการวิจัย ในการเขียนความเป็นมาของปัญหาในงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้นก็มีจุดเริ่มต้นไม่ต่างจากงานวิจัยเชิงปริมาณซึ่งงานวิจัยทั้งสองลักษณะนี้ก็จะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาด้วยกันทั้งคู่

โดยทั่วไปแล้วการเขียนส่วนนี้จะมีหลักการเขียนโดยใช้การเชื่อมโยงให้เหตุผลแบบสามเหลี่ยมหัวกลับดังนี้

ภาพที่ 1 การเขียนความเป็นมาของปัญหา

จากภาพอธิบายได้ว่าในการเขียนความเป็นมาและความสำคัญของปัญหานั้น ให้ผู้วิจัยเริ่มเขียนจากสิ่งที่กว้างมุ่งหาสิ่งที่แคบ กล่าวคือ ในย่อหน้าแรกนั้นให้กล่าวถึงความสำคัญโดยทั่วไปของสิ่งที่งานวิจัยนั้นส่งผลกระทบต่อในลักษณะปลายทาง ว่ามีความสำคัญอย่างไร จากนั้นจึงโยงเข้าสู่งานวิจัยที่ทำว่ามีลักษณะเกี่ยวข้องโยงใยอย่างไรกับสิ่งที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างในย่อหน้าแรก เมื่อได้เห็นความสำคัญของสิ่งที่เกี่ยวข้องแล้ว จึงนำเข้าสู่ลักษณะงานวิจัยที่ผู้วิจัยจะทำ ให้มีลักษณะเฉพาะเจาะจงว่าต้องทำต้องศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง สุดท้ายให้สรุปปัญหาและขมวดปมให้เห็นว่าเรื่องนี้ น่าสนใจและต้องลงมือทำโดยทันทีทันใด

CHAPTER 04

การกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย เชิงคุณภาพ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

จากบทที่ผ่านมา เมื่อผู้วิจัยได้ลำดับความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา รวมถึงการตั้งคำถามการวิจัยได้แล้ว ในบทนี้จะกล่าวถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงคุณภาพ พร้อมกับตัวอย่างของการกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย

ก่อนที่ผู้เขียนจะแนะนำการกำหนดวัตถุประสงค์รวมไปถึงวิธีการเขียนนั้น ผู้เขียนใคร่ขออธิบายถึงคำว่าวัตถุประสงค์พอเป็นสังเขปดังนี้

ตามพจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2555 : น.379) ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า objective ซึ่งให้ความหมายไว้ 3 ลักษณะดังนี้

ลักษณะที่ 1 ในการเรียนการสอน หมายถึง ข้อความที่แสดงเจตจำนงของผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งต้องการให้ผู้เรียนบรรลุผลสำเร็จ เช่น ความรู้ ความคิด ความสามารถและความดี หรืออย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งต้องสามารถวัดและประเมินผลได้ ส่วนในระดับการวางแผนการสอนใช้คำว่า จุดประสงค์

ลักษณะที่ 2 ในการบริหาร หมายถึง เจตจำนงหรือข้อความที่ระบุผลสำเร็จของนโยบาย มาตรการ แผน โครงการ การปฏิบัติงานทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ มีลักษณะสำคัญ คือ วัตถุประสงค์นั้นสามารถปฏิบัติได้ วัดและประเมินได้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาต่อไป

ลักษณะที่ 3 ในการวิจัย หมายถึง ข้อความที่ต้องการจะหาคำตอบและสามารถทดสอบหรือพิสูจน์ได้

เมื่อนำวัตถุประสงค์มารวมกับคำว่า การวิจัยจะได้ว่า วัตถุประสงค์การวิจัย หมายถึง การที่ผู้วิจัยต้องการให้ผลของการวิจัยนั้นบรรลุตามที่ตั้งไว้ดังเช่น สิน พันธุ์พินิจ (2551 : น.73) ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์การวิจัยเป็นเสมือนเข็มทิศการดำเนินการวิจัย ช่วยให้เราทราบว่าจะค้นหาคำตอบอะไรจากข้อคำถามบ้าง การกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยก็เป็นการจำแนกประเด็นการวิจัยหรือตัวแปรออกมาให้เห็นเป็นข้อย่อยที่ชัดเจน มีความเป็นวัตถุประสงค์ และสามารถดำเนินการวิจัยอย่างเป็นรูปธรรมซึ่งเราจะมักจะคุ้นชินกับวัตถุประสงค์การวิจัยเชิงปริมาณกันมาเป็นอย่างดีแล้ว กล่าวคือ วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปริมาณนั้น โดยทั่วไปส่วนใหญ่จะมุ่งวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยเฉพาะ ตัวแปรอิสระ กับตัวแปรตาม ในขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพนั้น อารียวรรณ อ่วมตานี (2549 : น.22) ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจะให้ความสำคัญแก่องค์ประกอบที่เป็นนามธรรมของมนุษย์ กล่าวคือ ความรู้สึกนึกคิดและความสัมพันธ์ของสิ่งเหล่านั้นกับสภาพแวดล้อมในปรากฏการณ์นั้น ๆ ดังนั้น วัตถุประสงค์การวิจัยจึงมุ่งไปที่การทำความเข้าใจความหมายและกระบวนการ ไม่ใช่การหาความถูกต้องของสิ่งที่ปรากฏอยู่ดังเช่นวิธีการของการวิจัยเชิงปริมาณ

ดังนั้นผู้เขียนจึงขอสรุปตามที่กล่าวอ้างข้างต้นว่า วัตถุประสงค์การวิจัยนั้นหมายถึงจุดหมายปลายทางของงานวิจัยที่ต้องการให้บรรลุหรือไปถึงนั่นเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัยนั้นนับว่าเป็นอีกส่วนสำคัญหนึ่งของงานวิจัยถ้ากำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยไม่ชัดเจนตรงกับเรื่องที่วิจัย ก็จะทำให้ผลการวิจัยที่ได้ไม่สอดคล้องกับความต้องการที่จะศึกษาเรื่องของปัญหา สาเหตุของปัญหา และวิธีการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะ ในบางครั้งถ้าพิจารณาชื่อเรื่องอย่างเดียว ไม่สามารถตอบข้อคำถามได้ครบถ้วนตามที่ต้องการได้ จึงจำเป็นต้องกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ทำการวิจัยสามารถบอกรายละเอียดได้ว่าต้องทำการศึกษาอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลและการเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน สำหรับหลักการเขียนวัตถุประสงค์ของการวิจัยนั้นโดยทั่วไปควรคำนึงถึงสิ่งดังต่อไปนี้ (ชานาญ ปาณาวงษ์, 2557 : น.41)

1. วัตถุประสงค์การวิจัยต้องสอดคล้องกับปัญหาวิจัยหรือคำถามวิจัยที่กล่าวไว้ก่อนแล้ว
2. กำหนดวัตถุประสงค์ให้ครอบคลุมประเด็นและตัวแปรที่ศึกษา ไม่ควรแยกวัตถุประสงค์ลงรายละเอียดของประเด็นย่อยมากเกินไป
3. กำหนดวัตถุประสงค์เรียงลำดับก่อนหลังตามสภาพความเป็นจริง
4. ระบุประเด็นให้ชัดเจน ไม่คลุมเครือและแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวแปร

CHAPTER 05

การกำหนดขอบเขตการวิจัย เชิงคุณภาพ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

จากบทที่ผ่านมา ผู้เขียนได้เสนอให้เห็นว่าวัตถุประสงค์ของการวิจัยนั้นเป็นส่วนที่สำคัญ เพื่อบอกให้ทราบว่าผู้วิจัยต้องการทำอะไร ซึ่งจะต้องเขียนให้สอดคล้องกับคำถามการวิจัย และเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย เมื่อมาถึงบทนี้จะกล่าวถึงการกำหนดขอบเขตของการวิจัยว่า ในการดำเนินการวิจัยนั้นนักวิจัยควรจะกำหนดขอบเขตในด้านใดบ้าง และควรทำอย่างไร มีข้อพึงระวังอย่างไรบ้างดังรายละเอียดต่อไปนี้

การกำหนดขอบเขตของการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยนั้น จำเป็นจะต้องกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ เพื่อให้ผู้ทำวิจัยได้ดำเนินการภายใต้สิ่งที่ตนได้วางกรอบไว้ มิเช่นนั้นแล้วนักวิจัยจะไม่มีทิศทางในการดำเนินงาน ทำให้เกิดอาการสะเปะสะปะ ทำไปเรื่อย ซึ่งสิ่งนี้นักวิจัยต้องกำหนดไว้ในขอบเขต ได้แก่ ขอบเขตด้านเนื้อหา หรือประเด็นที่ศึกษา ขอบเขตด้านระเบียบวิธีวิจัย ขอบเขตด้านพื้นที่ และ/หรือขอบเขตด้านระยะเวลา เช่นเดียวกับ ทิวต์ธ มณีโชติ (2560 ออนไลน์) ซึ่งได้กล่าวว่าขอบเขตการวิจัย หมายถึง การจำกัดหรือกำหนดขอบเขตให้แก่การวิจัยไม่ควรนำไปปนกับข้อจำกัดของการวิจัยซึ่งมักจะกล่าวถึงในตอนท้าย การกำหนดขอบเขตการวิจัยนั้น อาจกำหนดได้หลายอย่าง เช่น

1. ขอบเขตที่เกี่ยวกับเนื้อหาที่ศึกษา
2. ขอบเขตที่เกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง
3. ขอบเขตที่เกี่ยวกับเวลา
4. ขอบเขตที่เกี่ยวกับวิธีการรวบรวมข้อมูล
5. ขอบเขตที่เกี่ยวกับตัวแปรที่ต้องศึกษา

การเขียนขอบเขตของการวิจัย จะต้องระบุให้ชัดเจน และถ้าเป็นไปได้ควรให้เหตุผลไว้ด้วยว่าทำไมจึงกำหนดขอบเขตไว้เช่นนั้น

ขอบเขตด้านเนื้อหาหรือประเด็นที่ศึกษา

สำหรับขอบเขตด้านเนื้อหา หรือบ่อยครั้งในงานวิจัยเชิงคุณภาพมักเรียกว่า ประเด็นที่ศึกษาทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับความคุ้นชินของแต่ละหน่วยงาน เหตุที่เราต้องกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาหรือประเด็นที่ศึกษานั้น เพื่อเอาไว้เป็นทางเดินสำหรับนักวิจัย ว่าต้องศึกษาเรื่องอะไร มีวงจำกัดกว้างมากน้อยเพียงใด ซึ่งประเด็นเหล่านี้นักวิจัยจำเป็นต้องกำหนดให้รอบด้านเพื่อให้สามารถตอบคำถามการวิจัยที่ตนเองสนใจได้อย่างครบถ้วน

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย สถานที่หรือสนามการวิจัย

ในงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจะเรียกว่าสนามการวิจัย เพราะจุดที่นักวิจัยต้องลงไปเก็บข้อมูลนั้น จะกำหนดเป็นภาพกว้าง ๆ มีอาณาบริเวณที่กำหนดไว้ โดยงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจะทำการศึกษาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ศึกษาความเป็นพลวัตของปรากฏการณ์มากกว่าการไปจับตัวบุคคลมานั่งกรอกแบบสอบถาม ดังที่เห็นกันเจตาในลักษณะของงานวิจัยเชิงปริมาณ ดังนั้นนักวิจัยต้องกำหนดสนามการวิจัยให้ชัดว่าจะเข้าไปศึกษา ณ แหล่งใด เพื่อเป็นการกำหนดขอบเขตในการนำเสนอผลว่า ข้อค้นพบที่เกิดขึ้นนี้ เกิดในสนามแห่งนี้เท่านั้น

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น มักกำหนดให้ครบ 1 รอบปี เหตุเพราะว่าในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นจะต้องกระทำให้ครบรอบปี เพื่อที่นักวิจัยจะได้เห็นภาพของสนามจนครบทุกช่วงเวลา ซึ่งกิจวัตรของสนามการวิจัยนั้นจะวนรอบในรอบ 1 ปี แต่หากเป็นการวิจัยที่เร่งด่วนไม่สามารถรอระยะเวลาที่ครบรอบ 1 ปีได้นั้น สามารถกระทำได้เช่นกัน ซึ่งก็ต้องขึ้นอยู่กับนักวิจัยว่าจะทำการศึกษาเรื่องใด ประเด็นใด หากประเด็นนั้นมีวงรอบภายใน 1 เดือน 2 เดือน หรือ 3 เดือน เช่น

CHAPTER 06

การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง กับการวิจัยเชิงคุณภาพ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

“การทบทวนไม่ใช่แค่การรวบรวม แต่ต้องประเมินด้วย” (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2553 : น.38) ผู้เขียนมีความเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งกับวลีดังกล่าว ทั้งนี้เพราะการศึกษาทฤษฎี แนวคิด เอกสาร วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น นักวิจัยต้องใช้วิจารณญาณที่ค่อนข้างสูงในการเลือกเอกสารต่าง ๆ มาศึกษา และทำการประเมินว่าเอกสารที่หยิบมานั้นมีความน่าเชื่อถือ และเกี่ยวข้องกับงานวิจัยของตนมากน้อยเพียงใด มิใช่เป็นเพียงแค่การรวบรวมงานที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาจัดพิมพ์ลงในเล่มรายงานวิจัยเท่านั้น

■ ความหมายและความสำคัญของการทบทวนวรรณกรรม

ใครจะทำวิจัยเรื่องใด ต้องไปศึกษาวรรณกรรมหรือทบทวนวรรณกรรมให้มาก ๆ (สิน พันธุ์พินิจ, 2551 : น.71) ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมนั้น เป็นปัจจัยป้อนสู่กระบวนการวิจัยที่สำคัญ เพราะการศึกษาวรรณกรรมนั้นจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการสร้างแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการกำหนดเรื่องวิจัย อีกทั้งยังเป็นกรอบสำหรับกำหนดสิ่งที่จะศึกษาและเป็นเสมือนเกณฑ์ฐาน เพื่อเอาไว้เปรียบเทียบกับผลการวิจัย (Punch, 1998 : p.44, Creswell, 1994 : p.21) ทั้งนี้ นักวิจัยควรศึกษาวรรณกรรมก่อนที่จะกำหนดแนวคิด วัตถุประสงค์ หรือขอบเขตของการวิจัย จนกระทั่งรวมไปถึงนิยามศัพท์ในงานวิจัยเสียด้วยซ้ำไป

การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องนั้นจะช่วยให้นักวิจัยสามารถวางแผนดำเนินงานวิจัยให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ภายใต้ข้อจำกัดทางด้านเวลา งบประมาณและสิ่งอื่น ๆ ที่มีอยู่นั้นคือ นักวิจัยสามารถดำเนินงานวิจัยให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้เวลาและงบประมาณน้อยรวมทั้งเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสมตามคุณภาพและมาตรฐานทางวิชาการด้วย นักวิจัยจึงไม่ควรมองข้ามความสำคัญของการทำวิจัยในขั้นตอนนี้

ในการรวบรวมวรรณกรรมนั้นมิใช่เพียงการนำเอกสารที่นักวิจัยอ่านเจอแล้วนำมาต่อ ๆ กันเป็นชั้น ๆ ดังที่มักชอบกล่าวกันว่า วรรณกรรมตัดแปะ ซึ่งการกระทำเช่นนั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์น้อยมากต่อความรู้ที่ผู้อ่านรวมถึงนักวิจัยที่จะได้รับนักวิจัยมือใหม่หลายคนอาจจะยังเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการศึกษาเอกสาร วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องผิดพลาดอยู่บ้าง หลายคนยังเข้าใจว่าในการศึกษาเอกสาร วรรณกรรมนั้นต้องให้มีจำนวนมาก ๆ เข้าไว้ก่อนโดยไม่คำนึงว่า เอกสารเหล่านั้นจะเชื่อมโยงกันหรือไม่เพียงแค่นำมาเรียงต่อ ๆ กันเป็นพอ

ประโยชน์ของการทบทวนวรรณกรรม

ในการทบทวนวรรณกรรมนั้นจะช่วยให้นักวิจัยได้รับประโยชน์ต่าง ๆ ดังที่นักวิชาการได้ให้ข้อคิดดังนี้

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2538 : น.34-35) ได้กล่าวว่า ประโยชน์ของการศึกษาวรรณกรรมมีดังนี้

1. เพื่อค้นหาความจริง เป็นความจริงระดับสูงที่ผ่านการพิสูจน์แล้วว่าเป็นอย่างไร
2. เพื่อช่วยในการนิยามปัญหา นิยามเรื่องวิจัยให้กระจ่าง มีทิศทางที่ชัดเจน
3. เพื่อเลือกสรรปัญหาได้ถูกต้องทำให้ได้แนวคิดการจำแนกลักษณะปัญหา สามารถเลือกปัญหาหรือเรื่องวิจัยได้ตรงจุดมากขึ้น
4. เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน นักวิจัยจะทราบว่าในศาสตร์ของตนนั้นมีเรื่องอะไรที่นักวิจัยคนอื่นทำไปแล้ว ทำเมื่อใด และได้ผลเป็นอย่างไร
5. เพื่อทราบเทคนิคการวิจัย การวิจัยแต่ละยุคมีการพัฒนาเทคนิคใหม่ ๆ อยู่เสมอ เช่น เทคนิคการสร้างเครื่องมือ การเลือกตัวอย่าง การวิเคราะห์การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาวรรณกรรมจะให้นักวิจัยรับเทคนิคและเทคโนโลยีการวิจัยใหม่ ๆ ไปใช้

CHAPTER 07

ขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

การดำเนินการวิจัยนั้นเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องโดยมีจุดเริ่มต้นกระทั่งถึงจุดสิ้นสุด ซึ่งในจุดเริ่มต้นของการวิจัยนั้นจะเริ่มที่การกำหนดปัญหา การกำหนดขอบเขต เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลการวิจัย ซึ่งเนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงขั้นตอนการวิจัยโดยเริ่มที่การออกแบบ การวิจัย การเลือกกลุ่มเป้าหมาย และการทำงานภาคสนามตามลำดับ

การออกแบบการวิจัย

ความหมายของการออกแบบการวิจัย

ชาย โพธิ์สีดา (2550 : น.107) ได้กล่าวว่า การออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ แผนที่ทางความคิดของนักวิจัยที่จะบอกว่าในการทำวิจัยเพื่อบรรลุถึงคำตอบที่เขาสนใจนั้น เขาจะต้องทำอะไรบ้าง จะทำอย่างไร จะทำอะไรก่อนอะไรหลัง และจะเกี่ยวข้องกับใครบ้าง แผนที่ทางความคิดนี้เหมือนกับแผนที่ของนักเดินทางตรงที่มันทำหน้าที่ให้แนวทางในการทำวิจัยเพื่อไปให้ถึงคำตอบที่ต้องการเท่านั้น นักวิจัยอาจจะปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการทำงานให้ต่างออกไปจากที่ออกแบบไว้แต่แรกก็ได้ ถ้าเห็นว่ามีเหตุผลอันสมควร คุณสมบัติอีกอย่างหนึ่งของแผนที่ทางความคิดสำหรับการทำวิจัย คือ แต่ละขั้นตอนแต่ละองค์ประกอบใน “แผนที่การวิจัย” นี้ต่างก็มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ชนิดที่เมื่อมีการปรับเปลี่ยนในองค์ประกอบอันหนึ่งก็จะมีผลกระทบต่อองค์ประกอบที่เหลืออื่น ๆ ไม่โดยตรงก็โดยอ้อม

ในขณะที่ บุญมี พันธุ์ไทย (2553 : น.48) ได้กล่าวว่า การออกแบบการวิจัยนั้น หมายถึง การกำหนดแนวทางหรือแผนการดำเนินงานในการทำวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบหรือผลการวิจัยที่เชื่อถือได้ โดยมีการระบุรายละเอียดของขั้นตอนต่าง ๆ ในการทำวิจัยว่า ในแต่ละขั้นตอนผู้วิจัยจะต้องทำอะไรบ้าง และทำอย่างไร เมื่อออกแบบการวิจัยเสร็จแล้วก็จะได้แบบวิจัย ซึ่งเปรียบเสมือนการสร้างบ้านเสร็จแล้ว ก็จะได้แปลนบ้าน

ทำนองเดียวกับ ผ่องพรรณ ตรัยมงคลกุล (2555) ได้ให้ความหมายเป็นสองทางซึ่งมีลักษณะที่สอดคล้องกันโดยในความหมายแรกกล่าวว่า แบบการวิจัยเป็นรูปแบบเฉพาะของการวิจัยเพื่อตอบสนอง จุดมุ่งหมายการวิจัยหนึ่ง ๆ เช่น การทดลองแบบต่าง ๆ การวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ เป็นต้น และในอีกความหมายหนึ่ง คือ การวางโครงสร้าง/กรอบการวิจัยครอบคลุมตั้งแต่การกำหนดปัญหาวิจัย การวางกรอบตัวแปร การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผล (การทำพิมพ์เขียวการวิจัย)

เดอร์ วาอุส (De Vaus, 2006 : ออนไลน์) กล่าวว่า การออกแบบการวิจัยนั้น หมายถึง กลยุทธ์หรือแผนการทั้งหมดที่นักวิจัยเลือกใช้เพื่อดำเนินการวิจัย ซึ่งแผนการนี้จะกล่าวถึงตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูล การวัดและการวิเคราะห์ข้อมูล

ไวร์สม่า (Wiersma, 2000 : p.104) กล่าวว่า การออกแบบการวิจัย เป็นกลยุทธ์ที่ต้องใช้ วิจารณ์ญาณในการวิจัย เพื่อให้การวิจัยมีความสอดคล้อง ดังนั้นการออกแบบการวิจัยจึงไม่ใช่การเลือกแบบการวิจัยให้เหมาะสมเท่านั้น

ในขณะที่ แมกเวลล์ (Maxwell, 2005 : pp.2-3) กล่าวว่า การออกแบบการวิจัยนั้นเป็นกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์กันโดยตลอดของการวิจัยเรื่องนั้น ๆ ซึ่งกระบวนการวิจัยนั้นจะเริ่มต้นที่เป้าหมายปลายทางของการวิจัย กรอบแนวคิดการวิจัย คำถามการวิจัย เทคนิควิธีการที่ใช้ในการวิจัย เรื่อยไปจนถึงความตรงหรือความเชื่อถือได้ของงานวิจัยนั้น

เครสเวล (Cresswell, 2009 : p.14) กล่าวว่า การออกแบบการวิจัย หมายถึง แผนงานหรือโครงร่างในการทำวิจัย รวมไปถึง การรวมแนวคิดของปรัชญา การคัดเลือกกลยุทธ์ในการสืบเสาะข้อมูล (inquiry) และระเบียบวิธีวิจัยในแต่ละลักษณะงานวิจัย (research methods)

ดังนั้นการออกแบบการวิจัยจึงหมายถึง แผนงานหรือแนวทางในการศึกษาการดำเนินการวิจัย เพื่อให้ผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่กระบวนการขั้นต้น ได้แก่ การกำหนดปัญหา การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล จนกระทั่งการสรุปผลการวิจัย เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่ากระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นสามารถปรับเปลี่ยนได้ ยืดหยุ่นได้

CHAPTER 08

การสร้างเครื่องมือการวิจัย เชิงคุณภาพ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

แม้ว่าตัวผู้วิจัยจะเป็นเครื่องมือหลักของการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ หากแต่นักวิจัยเมื่อลงไปทำการเก็บข้อมูลโดยที่ไม่มีการเตรียมความพร้อมหรือวัสดุอุปกรณ์ เครื่องช่วยต่าง ๆ ย่อมได้ข้อมูลที่ไมครบถ้วนหรือได้ข้อมูลที่ไม่ดีพอ ดังนั้นเมื่อนักวิจัยจะลงไปในสนามเพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นจำเป็นจะต้องมีอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ใช้สำหรับช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้สะดวก สำหรับนักวิจัยและเก็บข้อมูลได้ครบถ้วนตามประเด็นที่ต้องการ

สำหรับเครื่องมือหรือวิธีการที่นิยมใช้เป็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ซึ่งในบทนี้จะกล่าวถึงประเภท และวิธีการสร้าง เครื่องมือแต่ละชนิด

การสังเกต

การสังเกตในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นผู้วิจัยอาจใช้แบบสังเกตเป็นตัวช่วยในการสังเกตเหตุการณ์ เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งนี้แบบสังเกตเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญในการใช้เพราะผู้ใช้จะต้องดำเนินการสังเกตสิ่งต่าง ๆ ประเด็นต่าง ๆ ตามแบบสังเกตที่กำหนดไว้ ดังนั้นข้อมูลที่ได้จึงขึ้นอยู่กับตัวผู้สังเกตเป็นหลัก ซึ่งการสังเกตนั้นก็คือ การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับบุคคล โดยใช้ประสาทสัมผัสของผู้สังเกตเฝ้าดูพฤติกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลนั้นแสดงออกมาในลักษณะที่เป็นจริง ตามธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอนในการดู และไม่มีการควบคุมสถานการณ์ที่ทำการศึกษา ซึ่งการสังเกตนั้นอาจมีหลายลักษณะ

ประเภทของการสังเกต

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์ที่สังเกต หรือผู้สังเกตได้เข้าไปเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มผู้ถูกสังเกต หรือกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เช่น การสังเกตการร่วมชุมนุมของผู้ประท้วง ผู้สังเกตจะเข้าไปร่วมชุมนุมประท้วงกับผู้ถูกสังเกตด้วย และจะค่อย ๆ ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการประกอบการเก็บข้อมูลจากผู้ร่วมชุมนุม หรือการสังเกตพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของพนักงานอาบอบนวด ผู้สังเกตจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาบอบนวด อาจเป็นไปในฐานะพนักงาน หรือผู้ใช้บริการก็แล้วแต่เทคนิคของผู้สังเกต การสังเกตแบบมีส่วนร่วมนี้จะทำให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงมาก เพราะผู้ถูกสังเกตจะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นธรรมชาติ ไม่รู้สึกถึงการเป็นผู้ถูกจ้องเฝ้ามอง

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation Observation) เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์ที่สังเกต หรือไม่ได้เข้าไปเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มผู้ถูกสังเกต เช่น การสังเกตพฤติกรรมการสอนของนิสิตฝึกสอน ผู้สังเกตจะไม่เข้าไปยุ่งหรือเข้าไปนั่งเรียนกับนักเรียน ผู้สังเกตอาจนั่งสังเกตอยู่ภายนอกห้องเรียนใช้ทักษะการฟัง หรือชำเลื่องแลมองพฤติกรรมของนิสิตฝึกสอนกับนักเรียน การสังเกตแบบนี้อาจทำให้ผู้ถูกสังเกตหรือกลุ่มตัวอย่างรู้ตัวว่ากำลังถูกเฝ้ามองถูกจับตาดูอยู่ ซึ่งจะทำให้ผู้ถูกสังเกตแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ แบบไม่เป็นจริง บางอย่างอาจแสร้งทำให้เกิดขึ้นได้ เช่น ยามปกตินักเรียนจะตอบคำถาม ชักถามนิสิตฝึกสอนอย่างเป็นธรรมชาติ แต่เมื่อมีนักเรียนเห็นว่า มีผู้มาสังเกตอยู่นำห้องอาจคิดว่าพฤติกรรมที่ตนเองทำจะทำให้ นิสิตฝึกสอนถูกตำหนิที่นักเรียนซักถามชอกแฉก จึงพากันนั่งนิ่งฟังครุ่นอย่างเงิบกริบ ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นนักวิจัยด่วนสรุปว่านิสิตไม่มีเทคนิคการสอนที่จะให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนสอน ผลการวิจัยหรือการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนั้นก็อาจผิดพลาดไปได้

3. การสังเกตแบบมีโครงสร้าง (Structured Observation) เป็นการสังเกตตามรายการต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในแบบสังเกต ผู้สังเกตจะใช้ความรู้สึกนึกคิดของตนเองน้อยมาก จะมุ่งแต่การสังเกตตามประเด็นที่ตนได้เตรียมไว้ วิธีการนี้จะสะดวกและง่ายต่อผู้สังเกตมาก แต่ก็อาจทำให้ขาดความลึกซึ้งในรายละเอียดต่าง ๆ ของข้อมูล

4. การสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (Non-structured Observation) เป็นการสังเกตที่ได้กำหนดแนวทางไว้เพียงคร่าว ๆ ผู้สังเกตต้องใช้ความรู้สึกนึกคิดของตนเองให้มาก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งตามประเด็นที่กำหนด

CHAPTER 09

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย เชิงคุณภาพ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

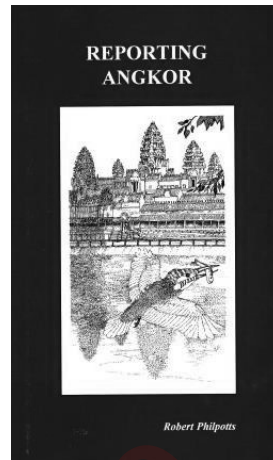
หลังจากที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือเพื่อเป็นตัวช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว จากนั้นนักวิจัยก็ต้องนำเครื่องมือวิจัยที่สร้างขึ้นไปทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งข้อมูลแต่ละชนิด แต่ละประเภทล้วนมีเทคนิค วิธีการ ความยากง่ายในการเก็บที่แตกต่างกัน ซึ่งในบทนี้ผู้เขียนจะได้นำเสนอวิธีการเก็บข้อมูลตามลักษณะของเครื่องมือในแต่ละประเภทที่สืบเนื่องมาจากบทที่ผ่านมา และยกตัวอย่างของข้อมูลในแต่ละประเภทเพื่อให้เห็นภาพได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การบันทึกภาคสนาม

“บันทึกภาคสนาม” (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2557) ในทางมานุษยวิทยาคือเป็นงานที่มีความสำคัญ ในความเป็นจริง การบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ไม่ได้เป็นเรื่องเฉพาะนักมานุษยวิทยาเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของใครก็ตามที่สนใจและต้องการที่จะเข้าใจคนอื่น ในปี ค.ศ. 1296-1297 นักเดินทางชาวจีน ชื่อ Chou Ta Kuan ได้บันทึกการเดินทางไปนครวัดในหนังสือชื่อ “Reporting Angkor” โดยเป็นมุมมองของคนในยุคนั้น งานดังกล่าวมีการแปลหลายภาษา

ผู้เขียนต้นฉบับ Chou Ta Kuan

หนังสือที่ถูกแปลโดย Robert Philpotts

ภาพที่ 10 บันทึภาคสนามของ Chou Ta Kuan

ที่มา: <https://www.bookdepository.com/Reporting-Angkor-Robert-Philpotts/9780946623914>

ในปี พ.ศ. 2486 นักวิชาการไทยก็มีการบันทึกเช่นเดียวกัน มีงานบันทึกซึ่งแปลกเป็นอย่างยิ่ง คือ เรื่อง “ผีในล้านนาไทย” เป็นบันทึกที่เขียนโดย เจ้าแก้วมงคล ผู้เป็นลูกหลานเจ้าเมืองน่าน ต่อมาเป็นปลัดจังหวัดเชียงราย และได้เห็นพิธีไหว้ผีเมือง ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนที่หัวเมืองเหนือจะถูกรวบเป็นส่วนหนึ่งของสยาม

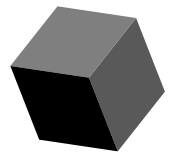
ในงานของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ที่เป็นการบันทึกวัฒนธรรมตามแนวชาติพันธุ์วรรณา ซึ่งเป็นต้นแบบของงานมานุษยวิทยาในภายหลัง บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ได้เดินทางไปยังประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อพบปะชาวพม่า ไทใหญ่ จีน โดยเฉพาะไทลื้อ ได้บันทึกเป็นหนังสือเรื่องคนไทยในประเทศจีนชื่อว่า “ลื้อ คนไทยในประเทศจีน” (2498) เป็นบันทึกที่เป็นงานเขียนและมีภาพถ่ายที่ทำให้เห็นภาพของผู้คน บันทึกนี้ถือเป็นการบันทึกที่สำคัญเพราะในอดีตบันทึกทางประวัติศาสตร์จะเป็นการบันทึกเรื่องราวของผู้มีอำนาจ แต่บันทึกภาคสนามของนักมานุษยวิทยาเป็นการบันทึกเรื่องราวของคนธรรมดาสามัญชนว่า มีความเป็นอย่างไร บันทึกดังกล่าวทำให้เราเห็นภาพได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นคุณค่าที่สำคัญของบันทึกภาคสนาม

CHAPTER

10

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย เชิงคุณภาพ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นจะมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากการวิจัยเชิงปริมาณอยู่บ้าง ซึ่งกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นจะเริ่มกระทำตั้งแต่การลงมือเก็บข้อมูล หรือเริ่มลงเข้าสู่สนาม ทั้งนี้จะกระทำไปพร้อม ๆ กันตลอดระยะเวลาการเก็บข้อมูล เรื่อยไปจนกระทั่งหลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลก็ยังกระทำต่อไป ซึ่งลักษณะการกระทำดังนี้จึงเป็นจุดที่ต่างจากการวิจัยเชิงปริมาณดังที่กล่าวผ่านมาข้างต้น สำหรับในบทนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลตั้งแต่เริ่มเข้าสู่สนาม การตรวจสอบข้อมูล การใช้ทฤษฎีช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล จวบจนกระทั่งการวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จสิ้น

เจาะไขการวิเคราะห์ข้อมูล

มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นักวิจัยเชิงคุณภาพจะต้องเข้าใจในธรรมชาติของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งหากใช้แนวคิดของการวิจัยเชิงปริมาณมาวิเคราะห์แล้วจะทำให้ผลการวิเคราะห์นั้นขาดตกบกพร่อง ได้ข้อสรุปที่ไม่ครบถ้วนหรืออาจสรุปเป็นคนละเรื่องละราวกันไป ซึ่งเงื่อนไขหรือธรรมชาติของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นเป็นเรื่องที่ละเอียดและซับซ้อน ดัง สุภางค์ จันทวานิช (2559 : น.11) ได้กล่าวว่า

1. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจะเริ่มกระทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวม

ข้อมูล และกระทำต่อไปจนกระทั่งหลังจากเสร็จสิ้นการเก็บรวบรวมข้อมูล อธิบายโดยละเอียดได้ว่า ในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างไปจากการวิจัยเชิงปริมาณนั่นคือ การวิจัยเชิงปริมาณนั้นจะเป็นการศึกษาแนวคิดทฤษฎีโดยละเอียดก่อนแล้วจึงนิรนัยแนวคิดทฤษฎีนั้นออกมาเพื่อกำหนดเป็นสมมติฐาน จากนั้นจึงออกไปเก็บข้อมูลเพื่อยืนยันแนวคิดทฤษฎี ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะค่อนข้างตรงกันข้ามกับกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจะมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยสนใจ โดยจะต้องลงสนามไปทำการเก็บรวบรวมข้อมูลให้รอบด้านแล้วจึงสร้างข้อสรุปอุปนัยเพื่อให้ได้ข้อสรุปสำหรับปรากฏการณ์นั้น ๆ และกระทำการทดสอบข้อสรุปที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นกระทำไปเรื่อย ๆ จนข้อสรุปนั้นสรุปได้ครบถ้วน ถูกต้อง ดังนั้นนักวิจัยเชิงคุณภาพจึงจะไม่ได้เริ่มต้นด้วยการเลือกกรอบแนวคิดทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งมากำหนดเป็นแนวทางการศึกษาปรากฏการณ์ ตลอดจนการตั้งสมมติฐานก็มีได้คร่งครัดมากนัก ซึ่งจากเหตุข้างต้นจะทำให้เห็นว่านักวิจัยเชิงคุณภาพจะต้องดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตั้งแต่กระบวนการเข้าสู่สนาม และกระทำเรื่อยไปจนกระทั่งหลังจากออกสนามมาแล้วนั่นเอง

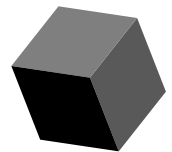
2. การวิเคราะห์ข้อมูลต้องมีข้อมูลจากมุมมองของคนใน ประเด็นนี้สามารถทำความเข้าใจได้ว่า นักวิจัยไม่ควรที่จะตัดสินหรืออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ด้วยความคิดหรือทฤษฎีของนักวิจัยเองซึ่งเราเรียกว่า คนนอก (etic) トラバใดที่นักวิจัยยังไม่เข้าใจปรากฏการณ์หรือวิถีชีวิตของปรากฏการณ์นั้น หรือนักวิจัยยังไม่เป็นคนใน (emic) ซึ่งหากนักวิจัยด่วนสรุปโดยการเป็นคนนอกจะทำให้ข้อสรุปนั้นผิดพลาด ปรากฏการณ์หรือกลุ่มเป้าหมายจะถูกมองโดยผ่านความคิดหรือทฤษฎีของนักวิจัยเอง มิได้เป็นปรากฏการณ์หรือข้อสรุปที่เกิดจากการส่งผ่านของกลุ่มเป้าหมายในสนามการวิจัย ดังเช่น วิถีชีวิตของคนถีบสามล้อรับจ้าง ในจังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคเหนือตอนล่าง เมื่อเรามองที่ประเด็นว่าทำไมคนถีบสามล้อจะต้องมายึดอาชีพนี้ หากนักวิจัยมองจากมุมมองคนนอกโดยใช้ความคิดของนักวิจัยตัดสินหรือเสนอข้อมูลเอง นักวิจัยอาจคิดว่าคนถีบสามล้อไม่รู้จะทำงานอะไรจึงมาถีบสามล้อ ซึ่งหากนักวิจัยเสนอข้อมูลดังนี้แล้ว โดยไม่ได้เข้าไปศึกษาปรากฏการณ์อย่างรอบด้านจะทำให้การสรุปผลนั้นคลาดเคลื่อน หากแต่เมื่อนักวิจัยได้ลงสนามเข้าไปคลุกคลีกับกลุ่มผู้ถีบสามล้ออย่างดีแล้วจนกระทั่งเป็นคนในจะพบว่า ผู้ที่ถีบสามล้อรับจ้างจะมีสาเหตุของการเข้าสู่อาชีพที่ค่อนข้างมีรูปแบบ และเหตุผลที่สนับสนุนรองรับซึ่งกันและกัน โดยบุคคลเหล่านี้จะมองว่า อาชีพสามล้อเป็นอาชีพที่อิสระ สามารถกำหนดวันและเวลาในการทำงานได้เอง ทำมาได้ดีมาก ทำน้อยได้น้อย โดยเบื้องต้นแต่ละคนจะเข้าสามล้อก่อนแล้วพยายามเก็บหอมรอมริบเพื่อซื้อจักรยานสามล้อเป็นของตนเอง เมื่อได้สามล้อเป็นของตนเองแล้วก็ลงมือถีบรับจ้างไปเรื่อย ๆ ซึ่งขณะนี้ผู้ถีบสามล้อมองว่า ไม่มีต้นทุนในการดำเนินงานแล้ว จะมีก็แต่แรงกายเท่านั้น และหากมีเวลาเหลือ

CHAPTER

11

การนำเสนอผลการวิจัย เชิงคุณภาพ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

อีกหนึ่งบทบาทของนักวิจัย หลังจากที่ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล และทำการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วนั้น คือ การสื่อสารให้ผู้ที่อ่านงานวิจัยที่นักวิจัยดำเนินการนั้นได้เข้าใจให้ตรงกับความต้องการของนักวิจัย ซึ่งหากเป็นลักษณะการนำเสนอด้วยวาจาจะมีการซักถามโต้ตอบระหว่างผู้ฟังและผู้นำเสนอ ความเข้าใจที่ตรงกัน ก็จะเกิดขึ้นได้โดยง่าย แต่หากเป็นการนำเสนอโดยผ่านรูปเล่มที่สมบูรณ์ของรายงานวิจัยหรือในลักษณะ บทความที่ต้องย่อรายงานฉบับนั้นมาให้เหลือเพียง 10 – 20 หน้า ซึ่งเป็นการสื่อสารทางเดียวของผู้เขียน รายงานไปยังผู้อ่าน ผู้อ่านย่อมแปลความโดยใช้สามัญสำนึกของตนเองเป็นหลัก ดังนั้น ถ้าผู้เขียนนำเสนอ ผลไม่ชัดเจนอย่างเพียงพอแล้ว ความตั้งใจของผู้เขียนที่ตั้งใจนำเสนอในประเด็นต่าง ๆ อาจผิดเพี้ยนไปได้

สำหรับการเขียนรายงานฉบับเต็มหรือฉบับบทความนั้น รัตนะ บัวสนธ์ (2558) ได้กล่าวว่า สิ่งที่ต้องคำนึงถึงนั้นจำเป็นจะต้องตอบคำถามสำคัญ ๆ กับตัวเองให้ได้ว่า 1) วัตถุประสงค์ของการวิจัย คืออะไร ต้องการคำตอบที่มีจุดเน้นในเรื่องอะไร เช่น ระหว่างมุ่งเน้นการเสนอภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาว่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการจัดการศึกษาอย่างไรบ้าง หรือมุ่งเน้น ที่กระบวนการชักชวนให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการจัดการศึกษาว่าต้องใช้วิธีการใดบ้าง ในการดึงชุมชนเข้ามาที่โรงเรียน 2) แหล่งเผยแพร่คืออะไร ระหว่างการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารทางวิชาการ ซึ่งมีลักษณะเป็นบทความ หรือเป็นเอกสารทางวิชาการเพื่อประกอบการสำเร็จการศึกษาซึ่งมีรูปเล่ม ฉบับเต็ม (เช่น ปรียญานิพนธ์ หรือวิทยานิพนธ์) 3) กลุ่มผู้อ่านงานวิจัยคือใคร ระหว่างนักวิชาการ

ในกลุ่มสาขาวิชาซีพีเดียวกัน ผู้บริหารองค์กร ผู้ปฏิบัติงาน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำวิจัย สาธารณะชนทั่วไป หรืออาจารย์ผู้สอนวิทยานิพนธ์ ประเด็นเหล่านี้จะช่วยให้นักวิจัยเลือกรูปแบบในการเขียนรายงานได้ตรงตามความต้องการมากยิ่งขึ้น

ส่วนประกอบของรายงานวิจัย

แม้ว่าผู้วิจัยจะตัดสินใจเลือกได้แล้วว่า ต้องการเสนองานวิจัยในประเด็นใด เลือกที่จะเผยแพร่ในลักษณะใด และกำหนดกลุ่มผู้อ่านงานวิจัยได้แล้วว่าเป็นใคร แต่สุดท้ายตามแนวคิดของนักวิชาการหลาย ๆ ท่านต่างเห็นตรงกันว่าส่วนประกอบที่สำคัญของการนำเสนองานวิจัยนั้นควรประกอบด้วย ส่วนเริ่มต้น ส่วนกลาง และส่วนสุดท้าย (องอาจ นัยพัฒน์, 2548; สีน พันธุ์พิณีจ, 2551; รัตนะ บัวสนธ์, 2558; ไพฑูรย์ เวทการ, 2561) ซึ่งในแต่ละส่วนนั้นจะมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ ส่วนเริ่มต้นนั้นจะเป็นการเขียนเพื่อบอกให้ผู้อ่านทราบว่านักวิจัยเป็นใคร กำลังจะทำอะไร ในขณะที่ส่วนกลางนั้นจะบอกเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานของนักวิจัยว่าทำอะไรมาบ้าง และได้ข้อค้นพบอะไรบ้าง และสำหรับส่วนสุดท้ายนั้นเป็นการสรุปให้เห็นว่าทั้งหมดนั้นกล่าวถึงอะไร รวมทั้งขอเสนอแนะเกี่ยวกับการนำข้อค้นพบจากการวิจัยไปใช้หรือทำวิจัยในแง่มุมอื่น ๆ ให้ลุ่มลึกต่อไป

การวางแผนการเขียนรายงานวิจัย

ในการเตรียมตัวเขียนรายงานวิจัยนั้น Alex (2016) ได้แนะนำเคล็ดลับ 8 ขั้นตอนของการเขียนรายงานไว้ดังนี้ 1) เลือกหัวเรื่อง 2) สืบค้นข้อมูล 3) กำหนดแนวคิดหลักของงานวิจัย 4) กำหนดโครงร่างของการเขียนงานวิจัย 5) รวบรวมข้อมูลในงานวิจัย 6) เขียนงานร่างฉบับแรก 7) ปรับแก้งานฉบับแรก 8) เขียนงานฉบับสมบูรณ์ ในขณะที่ Bogdan and Biken (1992) (อ้างอิงใน รัตนะ บัวสนธ์, 2555) ได้เสนอแนะว่าควรดำเนินการดังนี้

1. หาสถานที่ที่สงบสะดวก และหาช่วงเวลาที่ดีที่สุดในแต่ละวันสำหรับการเขียน
2. กำหนดระยะเวลาในการเขียนแต่ละครั้งที่ดีที่สุด เพื่อไม่ให้เกิดความเหนื่อยล้าเกินไป
3. จัดเตรียมอุปกรณ์ในการเขียนงาน ซึ่งในปัจจุบันอาจเป็นการเตรียมสำหรับเรื่องคอมพิวเตอร์

เพื่อทำการจัดพิมพ์ แต่หากผู้เขียนบางท่านไม่ถนัดที่จะคิดไปพิมพ์ไปก็สามารถใช้วิธีการคิดไปเขียนไป โดยต้องเตรียมอุปกรณ์ในการเขียนให้ครบครัน

อนามัยโรงเรียน

ผู้แต่ง: ผศ. ดร.สมศักดิ์ โทจำปา

ปีพิมพ์ : 1/2562

“สุขภาพกับการศึกษา” เป็นของคู่กัน บทบาทและหน้าที่ของพยาบาลอนามัยชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างมากในการนำกระบวนการ การพยาบาล มาใช้ในงานอนามัยโรงเรียนซึ่งในหนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาสาระประกอบด้วย

แนวคิดงานอนามัยโรงเรียน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ พยาบาลชุมชนในงานอนามัยโรงเรียน การตรวจสุขภาพในโรงเรียน การส่งเสริมและเฝ้าระวังปัญหาสุขภาพนักเรียน อนามัยสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน การสอนสุขศึกษาในโรงเรียน

กระบวนการพยาบาลในงานอนามัยโรงเรียน เนื้อหาทั้งหมดในหนังสือเล่มนี้มุ่งเน้นในการส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพที่แข็งแรงซึ่งจะส่งผลที่ดีต่อการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนรวมทั้งโรงเรียนจะได้รับการพัฒนาเพื่อผ่านเกณฑ์โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพสู่ระดับเพชร ต่อไป

หนังสือแนะนำ กลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

วิจัยทางเทคโนโลยี การศึกษา

ผู้แต่ง: รศ. ดร.วิวัฒน์ มีสุวรรณ

ปีพิมพ์ : 1/2561

“เมื่อการบูรณาการการวิจัยกับงานทางด้านเทคโนโลยีการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ” การเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัย เทคนิควิธีการ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการศึกษาด้วยการนำการวิจัยมาเป็นส่วนหนึ่งในงานด้านเทคโนโลยีการศึกษา จึงมีความสำคัญด้วยเช่นกัน หนังสือเล่มนี้จึงได้รวบรวมและเรียบเรียงเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและการวิจัยทางเทคโนโลยีการศึกษาที่เป็นประโยชน์และสำคัญกับการวิจัยทางเทคโนโลยีการศึกษา เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเรียนรู้และนำความรู้จากหนังสือเล่มนี้ไปใช้ประโยชน์ สำหรับการทําวิจัย วิทยานิพนธ์ และผลงานวิชาการต่าง ๆ ได้

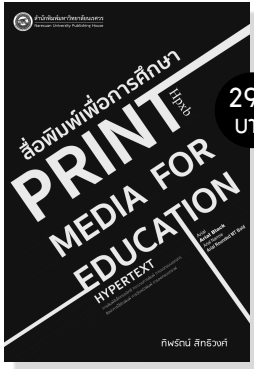

ผู้แต่ง: ผศ. ดร.ปัทมา สุพรรณกุล

ปีพิมพ์ : 1/2560

สถิติประยุกต์สำหรับงานวิจัยด้านสาธารณสุข

สถิติเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการวิจัย ในการพิจารณาเลือกเครื่องมือทางสถิติสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบวัตถุประสงค์งานวิจัยนั้น ผู้วิจัยต้องมีความรอบรู้เกี่ยวกับหลักการเลือกใช้สถิติ ข้อตกลงเบื้องต้นของสถิติตลอดจนประเภทของมาตรวัดตัวแปรที่ศึกษา จะเห็นว่าข้อมูลเปรียบเทียบวัตถุดิบในการผลิตงานวิจัย หากผู้วิจัยเข้าใจลักษณะวัตถุดิบก็จะสามารถเลือกใช้สถิติได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้ผลผลิตหรือผลงานวิจัยนั้นมีความถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือ กระบวนการแปลงวัตถุดิบที่สำคัญคือความรอบรู้เกี่ยวกับเทคนิควิธี การจัดการข้อมูล และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป หนังสือนี้นำเสนอสถิติประยุกต์พร้อมทั้งภาพประกอบคำอธิบายในทุกขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ พร้อมวิธีการอ่านการแปลความหมาย ผลการวิเคราะห์ และวิธีการนำเสนอตารางผลการวิเคราะห์ข้อมูลไว้อย่างครบถ้วน

สื่อพิมพ์เพื่อการศึกษา
Print media for education
ผู้แต่ง: รศ. ดร.ทพรัตน์ สิทธิวงศ์
ปีพิมพ์ : 1/2561

“สื่อพิมพ์เพื่อการศึกษา” มิใช่เพียงแค่หนังสือหรือเอกสารทั่วไปเท่านั้น แต่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้อ่านโดยผ่านการรับรู้ทางสายตา มีคำถามเกิดขึ้นมากมายเกี่ยวกับสื่อพิมพ์เพื่อการศึกษา ถึงความสำคัญของสื่อพิมพ์เพื่อการศึกษากระบวนการพิมพ์ ออกแบบสารอย่างไรให้อ่านและเข้าใจง่าย ดึงดูดความสนใจ ตัวอักษรควรใช้แบบไหน ขนาดเท่าไร การจัดหน้าพิมพ์ทำอย่างไร กราฟและแผนภูมิ การเชื่อมโยงข้อความในรูปแบบของข้อความหลายมิติและสื่อหลายมิติ ช่วยส่งเสริมการรับรู้ได้อย่างไร มีกระบวนการทดสอบประสิทธิภาพสื่ออย่างไร ทุกอย่างที่เป็นคำถาม คุณหาคำตอบเหล่านั้นได้ในหนังสือเล่มนี้

พศ. รศ. ขอได้แน่ แค่นี้ก็พอใจให้แตก
ผู้แต่ง: รศ. ดร.ดำรงพันธุ์ ทองวัฒน์
ปีพิมพ์ : 1/2561

หนังสือเล่มนี้ไม่ใช่คู่มือแต่เป็นการบอกเล่าประสบการณ์ในการขอตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์มหาวิทยาลัย คนหนึ่ง ซึ่งบอกกล่าวถึงวิธีการปฏิบัติที่ไม่ยาก ทำได้จริง และประสบผลสำเร็จจริงแนวทางที่นำเสนอจะถูกหรือผิดไม่มีใครอาจตัดสิน แต่อย่างน้อยก็มีอาจารย์คนหนึ่งทำได้จนเป็นผลสำเร็จ จึงมาเขียนบอกกล่าวเล่าให้ฟัง “จุดหมายหนึ่งจะมีหนทางมากมายให้ไปถึง จงเลือกเดินในเส้นทางที่สั้นที่สุด เพราะเวลามีค่ายิ่ง”

10 เรื่องรู้เขาก่อนเข้า
ชุมชน

ผู้แต่ง: ผศ. ดร.กวีธร เสถียร
ปีพิมพ์ : 1/2562

ตำราพิชัยสงครามชุมชน มีคำกล่าวถึง “รู้เขารู้เรา ร้อยรบมิพ่าย” ซึ่งเป็นกฎสำคัญหนึ่งในการศึกสงคราม ทั้งยังถูกนำไปใช้พัฒนาความคิด หรือกำหนดกลยุทธ์ด้านต่างๆ อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน กรณีการศึกษาวิจัยชุมชนก็สามารถนำมาปรับใช้ได้ เพราะหากไม่รู้เขารู้เรา การเข้าชุมชนก็อาจเป็นไปอย่างไม่ราบรื่น ตัวอย่างเช่น ขณะซักถามผู้เฒ่าผู้แก่ว่า “ประเพณีสำคัญของคนถิ่นนี้มีขึ้นเดือนไหน” ซึ่งเมื่อไหร่ที่คำตอบระบุเป็นเลขเดือน ผู้สัมภาษณ์มักนึกถึงเดือนสากล ซึ่งอันที่จริงท่านหมายความว่าเดือนตามปฏิทินจันทรคติ

เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาข้างต้น หนังสือเล่มนี้จึงประมวล 10 เรื่อง ควรรู้เขาก่อนเข้าชุมชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อนิสิตนักศึกษาทุกระดับ รวมถึงนักวิจัยทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การวิจัย หรือการพัฒนาชุมชน โดยทบทวนสาระความรู้ผ่านข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) กลุ่มชาติพันธุ์ พันธุ์ข้าว ประเพณี 12 เดือน ทรัพยากรป่าไม้ ภัยธรรมชาติ ภูเขิลแมง แขนพัฒนาท้องถิ่น และเครือข่ายทางสังคม

☎ 0 5596 8833-8836

📍 สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

✉ nuph@nu.ac.th